

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-20 30 00
www.hkr.se

EXAMENSARBETE

Hösten 2011

Lärarytbildningen

Lärande genom lek

En studie av hur pedagoger använder lek som
pedagogiskt verktyg

Författare
Jessika Engdahl
Pernilla Lönnquist

Handledare
Charlotte Tullgren

www.hkr.se

Lärande genom lek

En studie av hur pedagoger använder lek som pedagogiskt verktyg

Abstract

Studiens syfte är att studera hur lek används som pedagogiskt verktyg i förskolan och i de tidiga skolåren. Uppsatsen behandlar forskares syn på lek och lärande och lek som pedagogiskt verktyg. Den belyser också integrationen förskola-skola, där förskoleklassen ses som en brobyggare mellan de olika pedagogiska förhållningssätten.

För att få svar på syftet används både observation och frågeformulär som metod i den empiriska studien. I studien medverkar pedagoger verksamma i förskola, förskoleklass och skolår 1. Det sociokulturella perspektivet utgör den teoretiska utgångspunkten för studien, där begrepp som mediering och artefakter är centrala.

Utifrån resultatet framgår det att pedagogerna ser lek som betydelsefull för barns lärande och att lek förekommer på olika sätt som pedagogiskt verktyg i förskolan och i de tidiga skolåren, både som organiserade lärandetillfällen och som fri lek. Resultatet visar även att samtliga pedagoger i studien anser att lek går att använda i all undervisning, oavsett ålder.

Med undersökningen vill vi bidra till att lyfta fram leken som en viktig del i det pedagogiska arbetet i förskola, förskoleklass och skola.

Ämnesord:

Lek, lärande, pedagogiskt verktyg, pedagogens roll, sociokulturellt perspektiv

Innehåll

1	INLEDNING	5
1.1	Personlig bakgrund.....	5
1.2	Syfte och problemformulering	6
1.3	Relevans.....	6
1.4	Begreppsförklaring	7
2	STYRDOKUMENT	8
2.1	Lpfö 98.....	8
2.2	Lgr 11.....	8
3	LITTERATUR.....	10
3.1	Förskoleklassen: en bro mellan förskola och skola	10
3.2	Integrering av förskolans och skolans pedagogik.....	11
3.3	Teorier kring lek och lärande.....	12
3.3.1	Psykoanalytisk teori.....	12
3.3.2	Kognitiv utvecklingsteori	13
3.3.3	Sociokulturell teori	13
3.4	Forskares syn på lek och lärande.....	15
3.4.1	Förhållandet mellan lek och lärande.....	16
3.5	Lek som pedagogiskt verktyg	18
3.5.1	Pedagogens roll	20
4	METOD	22
4.1	Val av metod.....	22
4.2	Urval och undersökningsgrupp	23
4.2.1	Bortfall	24
4.2.2	Presentation av verksamheterna och pedagogerna	24
4.3	Genomförande	25
4.4	Etiska ställningstaganden	26
4.5	Bearbetning	27
4.6	Metodkritik.....	27
5	RESULTAT OCH ANALYS	29
5.1	Pedagogernas syn på lek och lärande	29
5.2	Lek som pedagogiskt verktyg	30
5.3	Lek i verksamheten.....	32
5.4	Analys	34
5.4.1	Slutsatser	35

6	DISKUSSION	37
6.1	Lek och lärande	37
6.2	Lek i verksamheten.....	38
6.3	Framtida forskning	40
7	SAMMANFATTNING.....	42
	REFERENSER	43
	BILAGA.....	46

1 INLEDNING

Mer än ett decennium har gått sedan förskoleklassen blev en del av skolan och därmed en ”bro” mellan förskola och skola. I den statliga rapporten *I rättan tid* (SOU 2010:67), skriver forskaren Ackesjö (2010a) att förskoleklassens mål ska vara att genom förskoleklassverksamheten ge barnen möjlighet till en smidig och trygg övergång mellan förskola och skola. I förskoleklassen möts två traditioner och tillsammans ska de utgöra en pedagogik som ska främja barns lärande och utveckling. Ackesjö skriver att en del forskning har visat på en skolifiering av förskoleklassverksamheten, att förskolans, förskoleklassens och skolans verksamheter är förhållandevis snarlika.

Forskning visar på lekens betydelse för barns lärande (Knutsdotter Olofsson 1987; Lillemyr 2002; Pramling Samuelsson & Sheridan 2006; Vygotskij 1981). I all undervisning bör det lustfyllda lärandet och leken ingå som ett naturligt inslag eftersom leken ses som en nyckel till lärande. Det har lekt i alla tider och att leka är och har varit de flesta barns privilegium. Leken är enligt den norske forskaren Lillemyr (2002) ett speciellt kännetecken på barndom som är kulturellt betingat. Han menar att leken fyller en mängd funktioner även för skolbarn och av samma anledning bör leken vara central även i skolverksamheten. Forskning visar även att när det gäller leken som pedagogiskt verktyg verkar den vara mest förekommande i förskolan. När barnen kommer till skolans värld ses oftast leken som ett tidsfördriv, den förpassas till skolgården och kommer ytterst sällan in i klassrummet och i undervisningen (Johansson & Pramling Samuelsson 2006; Olsson 1997).

I förskolan tycks leken ha en given plats, men det verkar inte vara så i skolan. trots att läroplanen för skolan, Lgr 11, betonar lekens betydelse för elevernas kunskapsinläring, speciellt för de tidiga skolåren (Skolverket 2011). Eftersom leken ses som en central del av barns utveckling tycker vi att det vore intressant att undersöka hur pedagoger förhåller sig till leken och vilken betydelse lek har för barns lärande.

1.1 Personlig bakgrund

Vi har båda en bakgrund som barnskötare i förskola och för oss har alltid det lustfyllda lärandet och leken varit viktigt. Vi har under våra år som verksamma barnskötare sett lekens betydelse för barns utveckling och hur leken kan tas tillvara på i olika lärandesituationer. Genom våra erfarenheter som lärarkandidater har vi blivit varse att leken inte används i någon

större utsträckning i den pedagogiska verksamheten i skolan. Men vi har själva under vår verksamhetsförlagda utbildning använt oss av leken i undervisningssammanhang och sett dess positiva inverkan på elevernas utveckling.

1.2 Syfte och problemformulering

Syftet med vår studie är att undersöka hur leken används som pedagogiskt verktyg i förskolan och i de tidiga skolåren. Syftet leder fram till forskningsfrågorna

- Hur använder sig pedagoger av leken som pedagogiskt verktyg i förskolan och i skolans tidiga år?
- Vilka uppfattningar har pedagoger om lek i undervisningen?

1.3 Relevans

I de rapporter och den forskning vi har tagit del av har vi utläst en strävan efter ett nytt pedagogiskt synsätt för att ”glappet” inte ska bli så stort mellan förskola – skola. Det talas om ett livslångt lärande där grunden läggs redan i förskolan och för att det ska bli en kontinuitet i lärandet måste de olika verksamheterna mötas och integreras med varandra.

Leken har av tradition betraktats som barns uttryck för lärande och meningsskapande, men leken framhålls nu som en viktig del av lärandet och har därför fått en förändrad betydelse i synen på barns lärande (Pramlig Samuelsson & Asplund Carlsson 2003). Även läroplanerna tar upp vikten av att verksamheten utgår från barnen. Lekens betydelse för lärandet betonas både i *Lpfö 98* och *Lgr 11*. Vi anser att det område vi har valt att undersöka har relevans för dagens forskning kring lek och barns lärande, eftersom vi har märkt att ett större fokus har legat på lek och förskola än lek och skola. Forskare har under en längre tid betonat vikten av lek i förskolan. Trots detta visar forskning att lekens ”vara eller icke vara” i undervisningen beror på lärarens förhållningssätt till lek. Eftersom det tycks vara stor skillnad mellan den pedagogik som barn möter i skolans värld i förhållande till den som de lämnar bakom sig i förskolan är vi i vår undersökning intresserade av pedagogers uppfattningar till leken och om och hur leken används som pedagogiskt verktyg i undervisningen i förskola, förskoleklass och skolår 1. Används leken som pedagogiskt verktyg, i så fall används den kontinuerligt i undervisningen eller används den endast vid avgränsade projekt?

1.4 Begreppsförklaring

Vi vill förtydliga vad vi i denna uppsats menar med begreppet lek. Begreppet lek är svårdefinierat, men det brukar talas om fri lek eller styrd lek. Vi har i detta arbete fokuserat på den så kallade styrda leken. Med styrd lek menar vi lek där pedagogen har en handledande roll och är aktiv för att barnen ska utveckla nya kunskaper och färdigheter. Den styrda leken kan handla både om att pedagogen utifrån barnens egen lek, den så kallade fria leken, tar vara på och ser möjligheter till lärandetillfällen eller att pedagogen själv organiserar lärandetillfällen genom lek.

I vårt arbete har vi valt att använda oss av begreppen barn och pedagog. Begreppet barn har i arbetet samma betydelse som begreppet elev, det samma gäller för begreppet pedagog som i vårt arbete även är synonymt med lärare, men vi har valt att endast använda oss av det ena begreppet för att underlätta för läsaren. När det kommer till begreppet de tidiga skolåren så syftar vi förskoleklassen och skolår 1.

2 STYRDOKUMENT

När det gäller förskoleklassen så är det tänkt att den ska fungera som en ”bro” mellan förskola och skola och det har betonats att lek ska ses som ett viktigt inslag i undervisningen. Även styrdokumentet belyser leken som en väsentlig del av barns lärande, inte bara i förskolan utan även i de tidiga skolåren. Vi kommer här att presentera vad läroplanen för förskolan, *Lpfö 98*, och läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, *Lgr 11*, säger om lek och lärande.

2.1 Lpfö 98

I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och förmåga till symboliskt tänkande samt förmåga att samarbeta och lösa problem. Barnet kan i den skapande och gestaltande leken få möjligheter att uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter (Skolverket 2010, s.6).

Verksamheten utgångspunkt ska vara utifrån en helhetssyn på barnet och utformas på ett sådant sätt att den utgör en trygghet och stimulerar till utveckling och lärande. Vidare står det att lek är betydelsefullt för barns lärande och utveckling och att verksamheten därför ska präglas av en målinriktad användning av lek. Barnens initiativförmåga, intressen och nyfikenhet ska tas tillvara genom bland annat miljön, som ska utmana och locka till lek och aktivitet. I *Lpfö 98* talas det även om att förskolans uppdrag är att bygga fundamentet till ett livslångt lärande och pedagogens roll är enligt läroplanen att stimulera och vägleda barnet i dess egen aktivitet så att barnet kan göra nya upptäckter och på så vis få nya kunskaper. I läroplanen finns det även ett stycke som handlar om samverkan mellan förskolan och skolan. Där betonas det att förskolan ska arbeta för ett samarbete dem emellan för att främja den allsidiga utvecklingen hos barnet men även lärandet i ett längre perspektiv (Skolverket 2010).

2.2 Lgr 11

Skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet (Skolverket 2011, s.9).

Skolverksamheten ska utgå från barnets intressen och nyfikenhet, samt deras lust att lära och ska enligt läroplanen främja elevernas harmoniska utveckling. Detta ska bland annat ske

genom att lek och skapande ska vara betydelsefulla delar i elevernas aktiva lärande. Skolan ska erbjuda en varierad undervisning, där innehåll och arbetssätt stimulerar eleverna till att inhämta och utveckla nya kunskaper. Undervisningen ska stimulera elevernas kreativitet och nyfikenhet, samt bidra till att förstärka deras självförtroende. *Lgr 11* betonar att lek är viktigt när det kommer till tillägnandet av nya kunskaper, speciellt för de yngre barnen. Vidare framhåller läroplanen att ett samarbete ska ske mellan de olika skolverksamheterna, förskoleklass, skola och fritidshem. Enligt läroplanen kan ett gemensamt synsätt bidra till att berika och utveckla elevernas allsidiga utveckling och lärande (Skolverket 2011).

3 LITTERATUR

Här kommer vi att presentera den forskning och litteratur vi har bearbetat och funnit relevant för vår studie. Avsnittet är uppdelat i underrubriker för att göra litteraturgenomgången mer överskådlig. Litteraturdelen kommer inledningsvis att behandla forskares syn på förskoleklassen och på integrering av förskolans och skolans pedagogik. Därefter följer en teorigenomgång för att sen gå vidare till en beskrivning av vad forskning säger om lek och lärande, samt förhållandet dem emellan. Avslutningsvis lyfts forskares syn på lek som pedagogiskt verktyg.

3.1 Förskoleklassen: en bro mellan förskola och skola

Förskoleklassen infördes som en egen skolform den 1 januari 1998. Det är en frivillig skolform som ska stimulera varje barns lärande och utveckling, samt utgöra en grund för den fortsatta skolgången. Förskola och skola har av tradition innehållit två olika pedagogiska synsätt. Genom införandet av förskoleklass finns det en önskan från staten att avståndet mellan förskola och grundskola ska överbryggas för att kvalitén i dessa verksamheter ska förbättras, samt att ett nytt pedagogiskt förhållningssätt ska utvecklas. Först och främst ska integreringen ses utifrån en pedagogisk synvinkel med huvudfokus på en utveckling mot ett gemensamt synsätt i de båda verksamheterna när det gäller mål, förhållningssätt och arbetsformer. Skolverket har i rapporten *Att bygga en ny skolform för 6-åringarna* betonat att förskolepedagogikens naturliga inslag såsom lek bör få genomslag i skolan (Skolverket 2001). Förskoleklassen ska enligt Ackesjö (2010b) varken vara förskola eller skola, lärarna och pedagogiken i förskoleklassverksamheten ska vara ett ”mellanting”. Hon anser att det finns stora möjligheter att i förskoleklassverksamheter ”bygga broar” mellan förskola och skola, att skapa en övergångszon där barnen på ett lekfullt sätt kan skolas in i de undervisningsformer som finns i skolan och på så vis avdramatiseras skolstarten för barnen. Enligt Ackesjö (2006) förutsätter ett sådant brobygge att det ges möjlighet för lärarna i förskoleklass och skola att tillsammans utveckla detta integrationsarbete och att förskoleklasslärarna ses som en naturlig del av skolans lärarkår.

3.2 Integrering av förskolans och skolans pedagogik

Lekens betydelse för barns lärande har påvisats i en stor del av dagens forskning. Bland annat säger forskaren Welén (2003) att lek och lekpedagogik borde ha stor relevans i dagens skola. Diskussionen som har förts under många år om huruvida leken ska integreras i skolverksamheten är mer aktuell än någonsin, enligt henne. Redan i den statliga utredningen *Grunden för ett livslångt lärande* (SOU 1994:45) kom det fram att det måste ske en förändring i skolan i mötet med sexåringarna. Skolan ska genom att förändra och utveckla arbetssätt och verksamhet kunna möta varje barn. Leken bör enligt utredningen få en plats i skolan, eftersom det annars finns en risk för att barn misslyckas i sitt lärande.

Året efter utredningen lades det i regeringspropositionen *Vissa skolfrågor m.m.* (1995/96:206) fram en önskan från regeringen om utvecklandet av en ny pedagogisk verksamhet för sexåringarna. Genom mötet mellan två traditioner, förskolans och skolans, finns möjligheten att skapa nya former för barns lärande och utveckling hävdas det. Skolverket fick 1998 i uppdrag av regeringen att under tre år följa integreringen mellan förskoleklass, grundskola och fritidshem. Uppdraget gick bland annat ut på att titta på integrationens betydelse när det gällde arbetsformer och möjlighet till stimulering av barns utveckling och lärande. Rapporten visar på en skolifiering av den integrerade verksamheten där skolans kunskapssyn och organisering får råda istället för en utveckling mot ett nytt pedagogiskt förhållningssätt där lek, skapande, experimenterande och utforskande får utgöra en viktig del av verksamheten (Skolverket 2001).

En bakomliggande tanke med integrationen av förskola och skola är enligt Ackesjö (2010b) att förskolans pedagogik ska färga av sig i skolan. Hon menar genom att införa inslag av förskolans pedagogik, exempelvis lek, så möts barnen av en kontinuitet eftersom det då finns liknande pedagogisk grund i både förskola, förskoleklass och skola. Vidare talar hon om att barns lek måste få ta stor plats i samtliga verksamheter.

Skolans syn på lek utvecklas hela tiden. Förskolepedagogik och skolans pedagogik har oftast när det gäller lek haft olika förståelse av och synsätt på begreppet. Det är, menar Lillemyr (2002) viktigt att det finns en någorlunda gemensam grund vid integreringen av förskolan och skolans pedagogik. Lillemyr talar om ett växelspel mellan lek och lärande och att det kan användas i den pedagogiska verksamheten för skolans tidiga år. Vidare talar han om att de

övergripande målen är starkt förbundna med lärandet i skolan. Han menar därför att skolans viktigaste avsikt måste vara lärande och att en variation av olika former av lek och lärande är betydelsefullt både i förskola och i skola. Leken är, enligt honom, oftast en lämplig arena för att undersöka och experimentera och utgör då även en metod för lärande.

Lek som en lärandemetod är även något som forskarna Johansson och Pramling Samuelsson (2007) talar om och de anser att pedagogiken för de tidigare skolåren bör vara utformad på ett sådant sätt att lek och lärande inte skiljs åt. Men de ser en problematik när det kommer till integration mellan förskola och skola, eftersom det har visat sig att leken oftast utgör ett dilemma för lärarna. De menar att förskolan värnar om den så kallade fria leken och att den ska få förbli lustfylld och bekymmerslös, vilket bidrar till att lärandetillfällen i förskolan oftast blir ren formell undervisning. Men det är ändå i skolan som uppdelningen mellan lek och lärande är störst, där leken oftast är förpassad till skolgården och rasterna.

3.3 Teorier kring lek och lärande

Vad är lek och vad är lärande? Vi kommer inte att själva försöka oss på att definiera begreppen lek och lärande. Här kommer vi att belysa tre olika teorier kring lek och lärande. Anledningen till detta är att vi anser att alla tre har haft betydelse för hur olika forskare idag ser på de två begreppen. Av dessa tre teorier är det sociokulturella perspektivets syn på lek och lärande som kommer att utgöra arbetets teoretiska utgångspunkt, eftersom det är det perspektiv som genomsyrar de olika styrdokumenterna och på så vis utgör grunden i vår pedagogiska plattform och vårt förhållningssätt som blivande lärare.

3.3.1 Psykoanalytisk teori

Knutsdotter Olofsson (1987) talar om att Freud är en person vars tankar om lek har haft stor betydelse för hur vi i dag ser på lek och hon menar vidare att hans psykoanalytiska teori går ut på att lek och verklighet är varandras motsatser. Den amerikanske socialpsykologen Erik H. Erikson räknas, enligt Lillemyr (2002), till en av de viktigaste utvecklarna av Freuds teori. Erikson delar, enligt Lillemyr, till viss del Freuds tankar, men understryker att leken fyller en viktig funktion i barnets psykosociala utveckling eftersom leken stärker det egna jaget och hjälper barnet i dess strävan att utveckla och bevara sin identitet. Lek är enligt Erikssons psykoanalytiska teori ett uttrycksätt som gör det möjligt för det enskilda barnet att handskas med verkligheten och de eventuella inre konflikter som uppstår. Till skillnad från Freud så

tillskriver Erikson de sociala och kulturella faktorerna större betydelse och sätter därför in leken i en kulturell och social kontext (Lillemyr 2002).

Psykoanalytikern Winnicott bör enligt Knutsdotter Olofsson (1987) också nämnas bland dem som har haft inflytande och påverkat den svenska tolkningen om lek. Hon menar att Winnicotts syn på leken är att den är ett eget område som ligger någonstans mitt emellan barnets subjektiva jag och den yttre verkligheten. Leken är ett mellanområde där yttre föremål behandlas och tillskrivs en känslomässig betydelse i barnets inre verklighet.

3.3.2 Kognitiv utvecklingsteori

Lillemyr (2002) skriver om att Piagets kognitiva utvecklingsteori lade stor vikt på att tydliggöra hur barn på olika utvecklingsnivåer tillägnar sig kunskap och erfarenheter. Han menar att Piaget intresserade sig för hur människor kan veta något om sin omgivning och då främst för barns problemlösningsförmåga och deras förmåga att kunna utveckla förståelse genom nya kunskaper och upplevelser, samt genom att justera tidigare erfarenheter. Kognitiv utveckling sker genom interaktionen mellan den enskilda personen och dess omvärld. Barnet anpassar sig till sin omgivning genom att antingen utifrån egna erfarenheter tolka situationen eller genom att låta nya erfarenheter bygga på och ombilda tidigare uppfattning. Enligt Piagets teori sker den kognitiva utvecklingen i olika stadier och att det redan i början av det första stadiet kan urskiljas spår av lek. Leken visar sig genom att barnet för nöjes skull upprepar en handling (Lillemyr 2002). Piagets lekteori bygger, enligt Welén (2003), på hans kognitiva utvecklingsteori och är indelad i olika stadier. Piaget menar att stadierna utgör förutsättningar för barns utveckling, både motoriskt och språkligt. Leken är ett sätt att omvandla verkligheten till inre mentala mönster och ett sätt att bearbeta erfarenheter och föreställningar.

3.3.3 Sociokulturell teori

Vygotskij (1981) menar att lärande sker i sociala sammanhang där kontext, kommunikation och mediering är centrala begrepp. Vygotskij talar om situerat lärande, vilket innebär att lärandet sker här och nu och i ett samspel med andra. Han utgår från att alla barn är deltagare i en social kontext, där meningsskapande sker bland annat genom gemensamma leksituationer. Vygotskij talar om mediering och artefakter som innebär att individen hanterar verkligheten med hjälp av olika fysiska och intellektuella redskap och menar att lek är ett sådant redskap.

Vygotskij talar om att lärandet i skolan föregås av en förhistoria. Lärandet i skolan börjar aldrig från ett tomrum, enligt Vygotskij, utan barn som kommer till skolan har redan en mängd egna erfarenheter och kunskaper. Han menar vidare att varje barn har två utvecklingsnivåer, den aktuella utvecklingsnivån och den potentiella utvecklingszonen. Den aktuella utvecklingsnivån är den nivå som barnet befinner sig just nu, medan den potentiella utvecklingszonen handlar om det som barnet kan uppnå med hjälp av handledning (Vygotskij 1981). Inläring är enbart givande när den sker inom den zon som Vygotskij nämner som den närmaste (proximala) utvecklingszonen. Denna zon handlar om att barnet med hjälp av någon mer erfaren klarar av att utföra saker som barnet inte annars skulle klarat av. Den närmaste utvecklingszonen är avståndet mellan den aktuella utvecklingsnivån och den potentiella utvecklingszonen, och det är i förhållande till den som skolan bör anpassa undervisningen så att varje elevs befintliga kunskaper utmanas. Om så sker utvecklas eleverna och ett lärande äger rum (Claesson 2007).

Vygotskij (1981) poängterar att leken har en stor betydelse och påverkan på barns utveckling. Han menar att leken är en målinriktad aktivitet och att det är fel att se på leken som en aktivitet utan syfte. Relationen mellan lek och utveckling är jämförbar med relationen mellan undervisning och utveckling. Leken bidrar enligt Vygotskij till utveckling av barns tankevärld, i leken skapar barnet en imaginär situation. Han menar vidare att det är det imaginära som är det mest framträdande draget i lek och det är i de imaginära världarna som förmågan till abstrakt tänkande utvecklas. Han talar också om att lek huvudsakligen utgörs av önskeuppfyllelse. Barnet föreställer inte sig, utan istället är det barnets önskningar och förverkligandet av dessa som tar sig uttryck i leken. Med det menar Vygotskij att barnet genom leken bearbetar verkligheten utifrån sina tidigare erfarenheter. I leken infriar barnet de önskningar och behov som de inte kan få tillfredsställda i verkliga livet. Tankar blir till handling och på så vis utgörs leken av både inre och yttre aktivitet. Vygotskij talar om att i leken befinner sig barnet alltid ett steg över sin mognad. Enligt honom skapar lek en potentiell utvecklingszon hos barnet.

Det är det sociokulturella perspektivet som ligger till grund för vår teoretiska utgångspunkt för studien. De centrala begrepp som inryms i ett sociokulturellt perspektiv och som har relevans för vår studie är *mediering och artefakter*.

3.4 Forskares syn på lek och lärande

Av tradition har begreppen lek och lärande vilat på olika teorier och olika synsätt. Enligt Pramling Samuelsson & Asplund Carlsson (2003) har lärande av tradition inneburit överförande av kunskap. Samhällets mål med utbildning har varit att systematiskt påverka nästa generation, lärande handlar på så vis om yttre påverkan, enligt dem. Vidare talar författarna om att lek däremot har betraktas som barns naturliga sätt att förhålla sig till sin omvärld och att lek på så sätt är barnets inre väsen. Oavsett samhällets inställning till lek så leker barn.

Begreppet lek har under flera sekel varit fokus för forskares intresse, då de har försökt att definiera, förklara och förstå lek. Enligt forskaren Lindqvist (2002) är det svårt att definiera lek som begrepp på grund av att lek är ett mångsidigt fenomen som genom åren definierats på en mängd olika sätt. Forskaren Welén (2003) talar också om svårigheterna att finna någon allmän giltigt definition av lek. Vidare menar hon att begreppet lek är diffust, eftersom det används med varierande betydelser i olika sammanhang. Även Knutsdotter Olofsson (1987) skriver att det är svårt att göra en definition av lek som begrepp och menar att det beror på vilken sorts lek som är utgångspunkten.

Lindqvists (2002) egen definition av lek är att lek är barnets sätt att tänka. Hon talar om att barn genom lek skapar föreställningsvärldar, där barnet frigör sig från den fysiska omvärlden. I leken lär sig barn hantera symboler och abstrakta begrepp. Vidare talar hon om att lek är ett möte mellan barnets yttre och inre verklighet och hon säger att detta möte märks tydligt i deras kroppsliga uttryck. När barnet leker finns det i barnets inre många känslor och föreställningar som formas till yttre handlingar. Lindqvist menar vidare att barn inte är medvetna om vad de ska uttrycka. Barn tänker inte först och leker sedan, utan de tänker, fantiserar och leker samtidigt, enligt henne. Knutsdotter Olofsson (2003) talar också om att det i leken sker ett möte mellan den inre och yttre världen. Hon menar att erfarenheter och upplevelser av omvärlden skapar stoff för leken men att stoffet sällan yttras som det var utan det omvandlas i en kreativ process efter de avsikter som barnet har med leken.

Leken är enligt Lillemyr (2002) en mångsidig aktivitet som är betydelsefull för alla barn och som kännetecknas av olika karakteristiska drag såsom att lek är lustbetonat, en frivillig aktivitet, på låtsas, spänningsfylld etc. Han menar att lek har en central betydelse för lärande

eftersom leken engagerar och skapar motivation hos barn. Enligt den danske forskaren Broström (1990) så är leken den aktivitet som påverkar utvecklingen av nya mentala strukturer allra mest. Han talar om en helhetsprocess, då det sker en utveckling inte bara på det emotionella planet utan även på det intellektuella, sociala och det motoriska och att dessa sidor även påverkar varandra. Lillemyr (2002) skriver att lärande baseras på både inre och yttre processer där erfarenheter ligger till grund för en beteendeförändring. Han menar att de inre processerna utgörs av sinnesintryck, perception och minne, medan de yttre handlar om upplevelser. Lärande är på så vis en process som påverkar hela människan, enligt honom. Även forskaren Björklid (2005) menar att lärande sker i interaktion med omgivningen genom att två olika processer ömsesidigt påverkade av varandra, en yttre process där det sker ett samspel mellan individ och omvärld och en inre psykisk process där tillägnelse och bearbetning leder till lärresultat. Hon menar vidare att det inte är så lätt att skilja lek och lärande åt ifall ett barnperspektiv utgör en utgångspunkt när det gäller lärande, eftersom det är omöjligt att veta när barns tankar, fantasi eller kreativitet vandrar iväg.

3.4.1 Förhållandet mellan lek och lärande

Leken är, enligt Olsson (1997), central för 6åringen och tar upp större delen av barnets dag. Barnet använder bland annat leken till att bearbeta sina upplevelser och i leken försöker barnet greppa om och skapa en förståelse för det som händer i det verkliga livet. Han menar att det är först när barnet utvecklar sin förmåga till reflektion genom att tänka och skriva som leken inte längre är lika central för barnet. Vid denna ålder börjar barnet även intressera sig för fenomenet lärande och barnet går från att vara ett lekande barn till att bli ett lärande barn. Men Olsson poängterar att om barnen ska kunna ta till sig kunskapen så är det viktigt att undervisningssituationen har inslag av lek. Lärandet måste, enligt honom, bygga på barnens initiativ och upptäckarlust och han menar att det är även viktigt att själva lärandet synliggörs för barnen så att de blir medvetna om att de faktiskt har lärt sig något. Genom att använda leken som pedagogiskt redskap, menar han att det skapas ett lustfyllt lärande där barnen kan vara aktiva på sina egna villkor och förutsättningar.

Lärande kan ske genom lek men även genom andra sätt. Barn lär genom upplevelser, nyfikenhet, undersökande och kreativa aktiviteter. Leken kan därför, enligt Lillemyr (2002), utgöra en spännande arena för barnet att bearbeta, undersöka och pröva det de har erfart och på så vis kan leken ge lust och engagemang för ett aktivt lärande. När det gäller lärande genom lek är den viktigaste faktorn pedagogens förhållningssätt till barn, lek och lärande. Hur

barn i skolan ska uppnå lärande genom lek beror, enligt Lillemyr, på synen på lärandet och vilken innebörd begreppet lek ges. Lillemyr menar att organisera för lek i skolans planering och verksamhet är inte möjligt utan att uppmärksamma relationen mellan lek och lärande. Lek och lärande är, enligt honom, två olika fenomen som inte kan jämföras. Han beskriver kortfattat de två begreppen på följande vis: Barnet är i leken och lärande är något som försiggår i leken. Men han menar ändå att lek och lärande kan ske samtidigt. När barnet är i leken hänger sig barnet helt och hållet åt leken, men samtidigt tillägnar sig barnet genom leken färdigheter och kunskaper, ett lärande sker. Det är därför, enligt Lillemyr, viktigt att betrakta lek och lärande i förhållande till den avsikt som man som pedagog har med det. Lekens och lärandets villkor är givetvis olika beroende på vilken form av pedagogik det handlar om. Han menar vidare att som målsättning ha olika former för lek och lärande handlar inte om ett jämställande av de två begreppen.

Barn utforskar omvärlden, bearbetar intryck och erfarenheter och kommunicerar i lek. Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) talar om att allt lärande är erfarenhetsbaserat. Genom att utgå från det som redan är känt så blir det lättare för barnet att ta till sig det okända. De menar att då tidigare erfarenheter byggs på med nya, resulterar det i ett lärande och därför går det knappt att skilja lek från lärande. Vidare menar de att lek inte är instrumentell, det vill säga att när barnet leker görs det inte för att lära. Men lek utgör en betydelsefull dimension i allt lärande. Barnen blir i leken medvetna om sina intressen och förmågor. Leken bidrar till att barnet utvecklas känslomässigt, socialt, motoriskt och intellektuellt, enligt dem.

Johansson & Pramling Samuelsson (2007) har i ett forskningsprojekt följt olika arbetslag och deras pedagogiska arbete i syfte att ta reda på vilka relationer mellan lek och lärande som blir synliga i den pedagogiska verksamheten. De har i sitt forskningsprojekt kommit fram till att det finns vissa utmärkande erfarenheter som kan involveras i både lek och lärande, exempelvis fantasi och kreativitet. Trots att lek och lärande är två helt olika begrepp så finns det många likheter mellan de olika företeelserna, både när det gäller vad som kännetecknar dem och på vilket sätt de utmanar barnen. Framförallt så är lust, kreativitet och meningsskapande viktiga förutsättningar för både lek och lärande. Enligt Pramling Samuelsson och Asplund Carlsson (2003) skapar barn kunskap när de ger sig hän i en meningsfull lek. I lekens prövande möter de nya och ibland överraskande situationer. Genom att barnet bearbetar erfarenheterna och anpassar dem till redan befintliga uppstår ny kunskap,

leken blir på så vis en del av lärandet. De menar vidare att det i leken sker ett betydelsefullt lärande, barn lär tillsammans och av varandra.

Tanken att det genom lek är möjligt för barn att förvärva viktiga kunskaper är en fascinerande tanke för många, menar den norska pedagogikprofessorn Steinsholt (1999). Det har, enligt honom, resulterat i att lek har blivit viktigt ur ett pedagogiskt perspektiv att använda som det mest naturliga verktyget i lärande verksamheter. Men Steinsholt ställer sig kritisk till att använda sig av lek som metod till lärande, lek är inte lärande. Det enda barnet lär sig genom att leka är att leka ännu mer, han ser lek som synonymt med förälskelse, det är något som bara händer. Men Steinsholt menar samtidigt att lek är viktigare än lärandet. Leken har varken något mål eller syfte, men den har enligt honom något mycket viktigare, nämligen en mening i sig. Lek är, enligt honom, en strukturerad aktivitet som inte leder till lärande men genom lek bygger barnet upp förståelse och mening.

3.5 Lek som pedagogiskt verktyg

Med utgångspunkt i ett danskt pedagogiskt utvecklingsarbete arbetade Broström (1990) fram ett förslag till en pedagogik för sexåringar. Utvecklingsarbetet gick ut på att undersöka hur en pedagogisk verksamhet som var tillräckligt utmanande för sexåringarnas psykiska utveckling skulle kunna utvecklas. Utgångspunkten för utvecklingsarbetet var den problematik som uppstod för sexåringarna i mötet med förskola och skola. Broström ansåg att barn i förskolan oftast inte fick den stimulans som de behövde och i skolan var verksamheten för svår för dem att greppa om. Projektarbetet handlade om att få till en pedagogik där lek och lärande integrerades. Broström kom fram till att genom att använda sig av en undersökande och forskande verksamhetsform så tillfredsställs barnens alla behov bäst. Han menar vidare att en pedagogik för barn i de tidiga skolåren handlar om att i verksamheten ge plats för rollek, där både barn och vuxna är delaktiga.

Det finns forskning kring olika undervisningsprojekt i skolan, där undervisningen utgått från ett förbestämt lekperspektiv, exempelvis gestaltning av litteratur (rollspel), och undersökt barns utveckling utifrån det valda perspektivet. Detta är något som Lindqvist (1995) behandlar i sin avhandling *Lekens estetik* där hon skriver om sitt projekt på en förskola som handlade om att skapa en lekpedagogik som utgår ifrån litterära texter. Hon förespråkar en lekpedagogik, ett gestaltande arbetssätt, som engagerar både personal och barn. Lindqvist talar om en lekpedagogik som genom de estetiska ämnena tar sig uttryck i gemensamma

lekvärldar genom dramatisering av litteratur. Genom att i leken låta den litterära texten få komma till liv skapas enligt henne ett förhållande till kultur och språk. Det innebär enligt henne bland annat att de vuxna levandegör karaktärer och handling för att skapa olika lekvärldar. Hon menar att lek, precis som i sagan och litteraturen, har en berättande aspekt som grundas på handlingar, karaktärer och världar. Det handlar ofta om en resa i det okända och genom resans gång måste prövningar klaras av och faror övervinnas för att nå målet med resan. Lek och litteratur är på så vis besläktade, enligt henne. Lindqvist talar om att vuxna och barn tillsammans ska skapa lekvärldar genom att arbeta med olika lekteman.

Även Knutsdotter Olofsson (2003) talar om lekvärldar och menar att allt är möjligt i leken och syftar på att allt kan transformeras i lek. Hon talar om att barn älskar att lära sig saker men att det måste ske på ett lustfyllt sätt och hon betonar vikten av att vi vuxna deltar och lockar in barnen i lekens värld. Knutsdotter Olofsson använder sig av en lekpedagogik som innebär att de vuxna ska möta barnet i leken och finnas där för att hjälpa barnen att vidga sin lek. Vidare menar hon att lek inte uppstår av sig själv, utan lek behöver näring och uppmuntran av vuxna som talar lekens språk. Hon menar att det finns många möjligheter för barnet att lära sig om nya saker genom att vuxna möter barnet i leken på barnets nivå.

Lek engagerar, motiverar och styr barns intresse och det finns minst tre skäl, menar Lillemyr (2002), till att leken är betydelsefull för förskolans och skolans pedagogiska verksamhet: lekens egenvärde för barn, att barn upplever och lär genom leken, samt att barns sociala kompetens utvecklas i leken. Lek får, enligt Lillemyr, inte vara den enda avsikten med att inkludera lek i skolundervisningen. Han menar att inställningen till lek i så fall kommer att upplevas som för begränsad och instrumentell. Vidare menar han att för att kunna uppnå ett tillfredsställande perspektiv på lek måste även hänsyn tas till det egenvärde som barnet tillskriver leken. Detta innebär att lekens egenvärde är viktig att ta tillvara även i skolan. Leken måste därför, enligt Lillemyr, finnas med i skolans innehåll och ses som en aktivitet som barn behöver. Lillemyr talar om att leken i skolan har tidigare varit mest förekommande på raster eller i samband med lekbetonade aktiviteter, men att detta i Norge har förändrats genom läroplanen, L97. Leken ska enligt den norska läroplanen ingå som ett led i skolans undervisning, framförallt i de första skolåren, men även senare. Den norska läroplanen framhåller tre potentiella förhållningssätt till lek i skolverksamheten: lek kan utgöra grunden och ett sätt för att organisera olika teman, leken kan även vara en utgångspunkt för

undervisningen, men den kan också användas som pedagogiskt verktyg och ett arbetssätt och på så vis utgöra ett förhållningssätt hos pedagogen (Lillemyr 2002).

Storbritannien har, enligt Lindqvist (2002), lång erfarenhet av sexåringar i skolverksamheten eftersom barnen börjar i skolan redan vid fyraårsåldern. Lindqvist talar om att den fria leken utgör ett dilemma enligt engelska forskare, de förespråkar struktur och en lekpedagogik där pedagogen aktivt stödjer barnet i leken och utmanar deras tänkande. Klassrumsmiljön är enligt dem av betydelse, det bör finnas olika miljöer i rummet som inspirerar till lek. I lek miljöerna integreras lek med skolans ämnen på ett naturligt sätt. Genom att exempelvis leka affär, postkontor och polisstation blir leken en metod för att lära barnen att läsa, skriva och räkna (Lindqvist 2002).

3.5.1 Pedagogens roll

Olsson (1997) anser att svårigheterna i att utveckla en pedagogik för barnen i de tidiga skolåren ligger i att arrangera situationer som ligger mellan lek och lärande. Aktiviteten måste vara utformad på ett sådant sätt att den väcker nyfikenhet och upptäckarlust så att det är barnen som blir aktiva. Vi som vuxna ska fungera som ett stöd och vägleda barnen i deras arbete med att ta till sig den nya kunskapen. Det är inte kunskapen i sig själv som är viktig utan det som är viktigast är själva processen fram till produkten, menar Olsson.

Pedagogens betydelse för barns lärande betonas också av Pramling Samuelsson och Sheridan (2006). De menar att det är av betydelse hur läraren arrangerar lärandesituationen. Det gäller enligt dem att skapa ett intresse hos barnen genom att använda sig av ett integrerat arbetssätt där kommunikation, lek och lärande står i centrum. Även Broström (1990) anser att pedagogens roll är viktig, pedagogens uppgift går, enligt honom, ut på att vägleda och stötta barnet och det är barnet som ska vara aktivt genom att inta en mer undersökande och forskande roll. Broström vill undvika all form av formell undervisning och i stället utveckla en verksamhet som bygger på den aktivitet som barnen förfogar över – leken. Han menar att det är pedagogens roll att se till så att leken utvecklas och att vi måste skapa förutsättningar för barnen att komma i kontakt med det verkliga livet. Broström poängterar att det är viktigt att ta tillvara på de erfarenheter som barnet besitter och att utgå från den leknivå där barnen befinner sig för att leken ska kunna utvecklas vidare hos varje enskild individ. Knutsdotter Olofsson (2003) talar också om att det är viktigt att vi vuxna finns där och vägleder barnen. Vi måste, enligt henne, skapa möjligheter för barnen att reflektera över och bearbeta all den

information som de möter varje dag. Hon menar att det måste finnas en balans mellan det yttre och det inre. Genom att använda leken som ett verktyg för reflektion och bearbetning skapar barnet inre bilder som bidrar till en bättre förståelse och en djupare kunskap om det undersökta området.

När lek används som pedagogiskt redskap så handlar det, enligt Lillemyr (2002), om en sorts påverkan/styrning från pedagogens sida, den kan vara antingen spontan eller medveten (planerad). Han talar om att pedagoger kan styra leken på olika sätt: utifrån och direkt genom att på olika sätt ingripa, indirekt genom att som pedagog organiserar för lek med hjälp av bland annat olika artefakter, men styrningen kan även ske inifrån och direkt vilket innebär att pedagogen deltar i leken. Vidare, menar Lillemyr, att lekens egenvärde måste tas i beaktande vid användandet av lek som pedagogiskt redskap och dessutom genom lek organisera för lärande. Genom att som pedagog använda sig av lek som en metod och att låta barn genom lek få utforska de erfarenheter de har tillägnat sig genom den planerade undervisningen, blir leken, enligt Lillemyr, ett förhållningssätt för att åstadkomma allsidigt lärande och största tänkbara grund för utveckling. Att planera för olika former av lek och lärande måste, enligt honom, vara det övergripande målet för skolan.

4 METOD

Syftet med vår studie är att undersöka hur lek används som pedagogiskt verktyg i förskolan och de tidiga skolåren. I kommande kapitel kommer vi att redovisa vårt val av metod, urval och hur vi har genomfört vår undersökning.

4.1 Val av metod

Denscombe (2009) skriver att den kvantitativa undersökningen fokuserar på specifika faktorer medan den kvalitativa forskningen betraktar frågan ur ett helhetsperspektiv. För att få insikt i om och hur leken används i undervisningen har vi valt att använda oss av observation och ett kompletterande frågeformulär för att få en helhetssyn kring problemområdet. Vi har valt dessa metoder för att vi anser att genom dem kan vi bäst uppnå vårt syfte med studien. Observation är enligt Patel och Davidsson (2003) framförallt lämpligt vid inhämtning av data inom områden som berör handlanden och processer i autentiska situationer. Eftersom observationerna endast ger oss information om hur undervisningen är organiserad just vid den aktuella tidpunkten så kommer vi att följa upp observationen med ett frågeformulär till pedagogerna där vi ställer frågor kring lek som pedagogiskt verktyg för att även få fram pedagogens tankar kring lek och lärande. Detta ger även oss en möjlighet att se om deras tankar och förhållningssätt stämmer överens med det som blir synligt i observationen.

Vår observation hade ett utforskande syfte och därför använde vi inte oss av något observationsschema, utan genomförde en så kallad ostrukturerad observation. Detta gjorde vi för att vi skulle kunna inhämta så mycket information som möjligt kring vår problemformulering (Patel & Davidsson 2003). Även om vi använde oss av ostrukturerad observationsmetod så innebar det inte att vi är oförberedda. Vi hade innan observationen tagit ställning till vad som skulle observeras, hur vi skulle registrera observationerna och hur vi som observatörer skulle förhålla oss. Vårt fokus låg på att observera pedagogernas metoder i undervisningen för att kunna urskilja om de på något vis använde sig av leken som ett pedagogiskt redskap. Under observationerna dokumenterade vi vad vi såg genom att anteckna. Som observatör var vi icke deltagande, det vill säga vi deltog inte i undervisningssituationen.

Frågeformuläret består huvudsakligen av så kallade öppna frågor. Fördelen med denna typ av frågor är att informationen som svaren ger, sannolikt kommer att reflektera respondentens pedagogiska synsätt. Formuläret ger även respondenten möjlighet att i lugn och ro få ner sina

tankar i skrift (Denscombe 2009). I empiriska undersökningar är det vanligt att inleda med neutrala frågor vare sig det gäller intervju eller enkät. Bakgrundsvariablerna är det som undersökningen oftast börjar med och likaså avslutas enkäten neutralt med möjlighet att skriva en kommentar kring frågornas innehåll. De egentliga frågorna som handlar om själva frågeställningen brukar ligga någonstans mellan inledning och avslutning (Patel & Davidsson 2003). Detta är även något som vi har tänkt på i vårt frågeformulär, då vi inleder och avslutar med neutrala frågor.

Eftersom vi använder oss av ostrukturerad observation och frågeformulär med öppna frågor är vår undersökning av kvalitativ karaktär.

4.2 Urval och undersökningsgrupp

Vi har valt att kontakta pedagoger verksamma i förskola, förskoleklass och i skolår 1 för att få en bild över hur leken används inom dessa verksamheter. Valet av skolor gjordes utifrån redan befintliga kontakter. Skolorna ligger i samma kommun och pedagogerna är verksamma på tre olika förskolor och tre olika grundskolor.

I de förskoleklasser där vi har gjort vår studie har det endast funnits en verksam pedagog per klass. Samma sak gäller för skolår 1. När det gäller förskolorna så utgörs de av arbetslag men vi har valt att endast observera en pedagog i respektive arbetslag. Vi kommer i vår bearbetning ge pedagogerna fiktiva namn. Pedagogerna som är verksamma i förskolan kommer att ha namn som börja på A, förskoleklassen namn som börjar på B och skolår 1 kommer att ha namn på C i resultatdelen.

I materialet som sammanställts framkommer det att i förskoleklasserna är två av tre utbildade förskollärare medan den tredje har en lärarutbildning med behörighet att undervisa i de tidiga skolåren, 6-12 år. I skolår 1 är tre av tre behöriga lärare. När det gäller förskolorna så är en pedagog barnskötare medan den andre är utbildad förskolelärare. Antal år som de varit verksamma är alltifrån 2.5 år till 42 år.

4.2.1 Bortfall

Alla de tillfrågade har valt att medverka, med undantag av en förskola som valde att avstå på grund av att de inte hade någon möjlighet att ta emot oss. Detta resulterade i att vi fick ett bortfall när det gäller antalet förskolor.

4.2.2 Presentation av verksamheterna och pedagogerna

Vi kommer här att kort presentera de pedagoger som är med i studien.

Förskolorna

Annika är utbildad förskollärare och har varit verksam i 15 år. Förskolan hon arbetar på är en kombinerad förskola och fritidsverksamhet och ligger i utkanten av centrum med naturen in på knutarna. Förskolan består av två avdelningar, 1-5 år och 6-12 år. *Annika* arbetar på syskonavdelningen, 1-5 år, som har 17 barn inskrivna. Hon ingår i ett arbetslag som består av ytterligare tre pedagoger.

Förskolan som *Astrid* är verksam på ligger i ett mindre samhälle, omgivet av både skog och vatten. Hon är utbildad barnskötare och har varit verksam i 42 år. Förskolan består av en syskonavdelning bestående av 12 barn i ålder 1-6 år. Arbetslaget *Astrid* arbetar i utgår av ytterligare tre pedagoger.

Skolorna

Skolan som *Berit* och *Carina* är verksam på är en lågstadieskola från skolår F-3 belägen i ett bostadsområde i utkanten av centrum. *Berit* är utbildad förskollärare och har varit verksam i 30 år. Hon arbetar i förskoleklassen med en barngrupp bestående av 17 barn. *Carina* är utbildad lärare och har varit verksam i 39 år. Hon arbetar i skolår 1 som består av 14 barn.

Bettan och *Cecilia* arbetar på en låg- och mellanstadieskola, F-5. Skolan ligger i utkanten av centrum och är till största delen omgiven av skog. *Bettan* är verksam i förskoleklassen i en barngrupp på 14 barn. Hon är utbildad förskollärare och har varit verksam i 14 år, varav tio av dessa inom förskoleverksamhet. *Cecilia* är utbildad lärare och varit verksam i 11 år. Hon arbetar i skolår 1 med en klass bestående av 16 barn.

Skolan som Birgitta och Charlotte arbetar på är en F- 6 skola som ligger i en by strax utanför centrum. *Birgitta* är utbildad lärare med inriktning mot de yngre barnen, 6-12 år och har varit verksam i 2,5 år. Hon arbetar i förskoleklassen som består av en barngrupp på 12 barn. *Charlotte* arbetar i skolår 1 som består av 16 barn. Hon är utbildad lärare och har varit verksam i 15 år.

4.3 Genomförande

Vi har i vår undersökning vänt oss till pedagoger verksamma i förskola, förskoleklass och skolår 1 för att kunna få en bild av hur leken används som pedagogiskt verktyg i förskolan och i de tidiga skolåren. Inför den empiriska studien tog vi personlig kontakt genom att söka upp pedagogerna för att informera om syftet med vår studie och genomförandet av undersökningen. Vid den personliga kontakten var vi båda närvarande för att pedagogerna skulle få ett ansikte på oss som står bakom studien. Vi informerade om syftet med vår studie, hur undersökningen skulle gå till och om att eventuellt deltagande var frivilligt, samt att undersökningen är konfidentiell. Efter det frågade vi om de skulle kunna tänka sig att medverka. Med de som valde att delta i undersökningen kom vi tillsammans överens om en tid för observation. I samarbete med pedagogerna gick information ut till berörda barn och föräldrar om syftet och genomförandet med vår studie. De fick ta del av samma information angående de etiska principerna som vi delgav pedagogerna. Ingen hade invändningar till vår studie.

När det gäller observationstillfällena i förskoleklass och skolår 1 delade vi på oss, eftersom besöken i de här två verksamheterna var inbokade samtidigt på varje skola. I förskolorna fanns det möjlighet för oss båda två att medverka under observationerna. Observationerna gick ut på att följa pedagogerna i deras dagliga verksamhet och genomfördes under sammanlagt 5 dagar, ca 3 timmar per tillfälle. Vi valde att inte vara delaktiga i verksamheten under observationerna utan höll oss i bakgrunden. Under observationerna gjorde vi fältanteckningar med hjälp av papper och penna. Frågeformulären, som bestod av sex frågor som omfattade det som vi i denna studie undersöker, lämnades till pedagogerna efter observationen i frankerade svarskuvert som var numrerade för att vi skulle kunna identifiera vem svaret kom ifrån. Även här fick de ta ställning till eventuell medverkan. Varje pedagog fick sedan två dagar på sig att svara på frågorna och skicka in formuläret. Vi uppmuntrade

dem att skicka formuläret oavsett om de valde att svara på frågorna eller inte. Alla valde att svara.

4.4 Etiska ställningstaganden

Vi har i vår kontakt med pedagogerna och i undersökningen förhållit oss och tagit hänsyn till de forskningsetiska principer som Vetenskapsrådet (2002) tagit fram genom att vi vid flera tillfällen informerat pedagogerna om deras rättigheter och våra skyldigheter utifrån dessa krav. De fyra forskningsetiska principerna handlar om information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande av det material som studien ger. Den aktuella informationen rörande dessa etiska principer fick pedagogerna muntligt vid första personliga kontakten, vid observationstillfället, samt vid utdelning av frågeformuläret.

När det gäller *informationskravet* innebär det att vi som forskare är skyldiga att informera de berörda om syftet med själva undersökningen och att eventuell medverkan är frivillig. Vi gav denna information muntligt till pedagogerna vid ett flertal tillfällen för att förtydliga deras rättigheter. I vår studie är det pedagogen som är i fokus men barnen är en del av observationen, därför valde vi att gå ut med samma information även till vårdnadshavarna. Detta gjordes via pedagogerna i ett skriftligt meddelande där vårdnadshavarna fick möjlighet att höra av sig med eventuella frågor och funderingar direkt till oss.

Samtyckeskravet innebär att respondenterna själva har rätt att bestämma över sitt deltagande, samt att de själva bestämmer om de vill fullfölja undersökningen. Vi informerade pedagogerna om att de när som helst kunde avbryta sin medverkan utan att det på något vis skulle innebära några negativa konsekvenser för deras del.

Det tredje kravet är *konfidentialitetskravet* som innebär att all information som framkommer i undersökningen, samt respondenternas personuppgifter ska behandlas på ett sådant sätt att respondenterna inte går att identifieras av obehöriga. Konfidentiellt innebär att det är endast vi som forskare som kan utläsa vem/vilka uppgifterna härrör från. Vi informerade pedagogerna om att deras medverkan, samt insamlat material skulle behandlas konfidentiellt i vår studie och att det var endast vi som forskare som skulle ha tillgång till de uppgifterna. Vi avidentifierade även pedagogerna genom att ge dem fiktiva namn istället för deras riktiga namn.

Den sista etiska principen som vi tog ställning till var *Nyttjandekravet* som innebär att de uppgifter som samlas in endast får användas i forskningssyfte och vi informerade därför pedagogerna om att vårt insamlade material endast skulle användas för forskningsändamål.

4.5 Bearbetning

Efter observationerna valde vi att tillsammans sammanställa det som var och en hade sett. Vi gick igenom observationsmaterialet, som bestod av 36 sidor handskrivna fältanteckningar, för att plocka ut det som var väsentligt att belysa för vårt syfte. När det kommer till frågeformuläret, som bestod av 24 sidor handskrivna svar, så har vi först läst igenom dem enskilt för att sedan gemensamt gå igenom svaren. Under bearbetningen av materialet kom vi fram till tre kategorier som vi även tyckte stämde överens med vår litteraturgenomgång. Vi sammanställde sedan respondenternas svar under dessa kategorier som på så vis fick utgöra vår utgångspunkt i resultatdelen.

4.6 Metodkritik

Vi hade från början tänkt använda oss av personliga intervjuer som ett komplement till observationerna. Men på grund av omständigheter som att några pedagoger inte hade tid med intervju i anslutning till observationen och ombokade observationstider fanns inte det tidsutrymme som krävdes för att kunna genomföra intervjuerna och efterarbetet på ett kvalitativt sätt. Om vi istället hade använt oss av intervjuer så hade vi på ett enklare vis kunnat ställa kompletterande frågor för att eventuellt förtydliga svaren. Detta är dock inget vi anser har påverkat resultatet av vår studie, eftersom respondenterna har svarat mycket utförligt på våra frågor i formuläret.

När det kommer till observationerna i förskolorna så genomförde vi dem tillsammans, till skillnad från förskoleklassen och skolår 1. Att vara två som observerar samma situation kan vara en fördel i förhållande till att vara ensam, eftersom två par ögon kan se mer än två. Men att vara ensam observatör visade sig inte var någon nackdel, eftersom det inte var någon större skillnad på det som vi båda hade observerat i förskolorna. Alla observationer är därför, enligt oss, lika tillförlitliga. Däremot så tror vi att om det hade funnits tid för att göra återkommande observationer, så hade det gett en bättre helhetsbild av de olika verksamheterna. Trots bortfallet av en förskola så anser vi att vi har fått en bra bild av hur lek används som pedagogiskt verktyg i förskolan och i de tidiga skolåren.

Hade vi valt att göra en kvantitativ undersökning med hjälp av endast frågeformulär, så hade vi kunnat nå ut till fler pedagoger. Men frågan är då hur trovärdigt resultatet hade varit, eftersom vi då inte hade kunnat veta om svaren hade speglat verkligheten eller om de var tillrättalagda efter syftet med undersökningen.

5 RESULTAT OCH ANALYS

Här kommer vi att presenteras resultaten från vår undersökning. Utifrån pedagogernas svar och våra observationer har vi utarbetat tre olika kategorier, *Pedagogernas syn på lek och Lärande, lek som pedagogiskt verktyg* och *Lek i verksamheten*. Våra observationer blir synliga först under rubriken *Lek i verksamheten*. Resultatdelen kommer att avslutas med en sammanfattande analys där vi knyter ihop resultatet med studiens syfte och teoretiska utgångspunkt.

5.1 Pedagogernas syn på lek och lärande

Berit skriver om att barn lär genom leken och att leken därför är en viktig del i barns lärande. Hennes syn är något som stämmer överens med samtliga pedagogers syn på lek, då alla ser leken som viktig för barns utveckling och lärande.

Det ska vara kul att lära sig. (*Berit*)

Berit menar att det genom leken skapas en nyfikenhet och en lust till att vilja lära. Det lustfyllda är även något som *Bettan* betonar i sitt svar:

Det man gör när man har roligt, det kommer man ihåg. (*Bettan*)

Bettan talar om lust och glädje och menar att det är dessa två begrepp som öppnar upp barnets sinne och motivation för att ta till sig ny kunskap. Det är de spontana, plötsliga och magiska lektillfällena som enligt *Bettan* skapar en mer aktiv och engagerad barngrupp. Att leken stimulerar fantasin är också något som några av pedagogerna nämner. *Carina* och *Charlotte* ser leken som en möjlighet att stimulera fantasi och kreativitet och detta är något som även går att utläsa i *Bettans* svar som menar att leken är ett fantastiskt verktyg, eftersom man via leken kommer åt något magiskt som finns inom varje människa.

Leken är grunden för alla barns utveckling. (*Charlotte*)

Charlottes syn på lek är att vi människor utvecklas och lär oss på ett lustfullt och naturligt sätt genom lek. Leken skapar, enligt *Charlotte* möjligheter att möta varje individ på deras nivå, vilket ger individen förutsättningar att utvecklas i sin egen takt. *Charlotte* framhåller barns

spontana lek som en viktig del i barns utveckling och lärande. Vidare menar hon att barn genom lek bearbetar sina upplevelser, samtidigt som barnens sociala kompetens utvecklas. Även *Birgitta*, *Annika* och *Astrid* talar om att barn utvecklas socialt och kunskapsmässigt i lek, men *Annika* och *Astrid* talar dessutom om att i leken utvecklas barn motoriskt och emotionellt. *Annika* menar därför att lek och lärande hör ihop. Medan *Astrid* även talar om att leken är viktig för barns identitetsutveckling.

Lek ses även som betydelsefull när det gäller bearbetning av upplevelser och erfarenheter och på så vis får barn en förståelse för sin omvärld, menar *Annika*. Detta kan vi även utläsa i svaret från *Astrid*:

Genom leken så bearbetar, utvecklar, tränar och växer barnen. (*Astrid*)

Leken är, enligt henne fundamental och hon menar att i leken kan barnet prova på verkligheten om och om igen och på så vis få en förståelse för sin omvärld. *Carina* och *Bettan* talar om känslor och hur barn i leken kan få utlopp för och möjlighet till bearbetning av sina olika känslor. Lek är även en bra metod för samarbetsträning, enligt *Carina*. Det är en uppfattning som hon delar med *Cecilia* och som även går att utläsa i *Bettans* svar:

Leken bygger broar mellan individer. (*Bettan*)

Leken ses som en grund i verksamheten, enligt *Annika* som menar att lek är barns naturliga sätt att uttrycka sig på. Hon talar om att lek kan vara mycket och förespråkar både den fria leken och den mer strukturerade leken och menar att båda varianterna är viktiga för barns utveckling och lärande. Även *Birgitta* belyser den fria leken som en viktig del i barns lärande och i den dagliga verksamheten. Vidare menar *Annika* att lek även kan vara kopplat till media exempelvis tv-spel. Även *Cecilia* anser att lek kan vara mycket och nämner spel och rörelse som exempel. Hon ser leken som ett stimulerande arbetssätt och poängterar att i leken kan man möta alla individer på deras nivå.

5.2 Lek som pedagogiskt verktyg

Lek som pedagogiskt verktyg går att använda i all undervisning, enligt samtliga pedagoger. *Bettan* anser förutom detta att lek går att använda som pedagogiskt verktyg oberoende av barns ålder. Det är endast fantasin menar *Cecilia* som kan sätta stopp för hur lek kan användas

i undervisningen. Vilket är något som *Charlotte* håller med om och poängterar att det är de vuxnas engagemang och fantasi som sätter gränser. Hon tror mycket på lekens betydelse och menar att vi vuxna måste sätta oss in i barnets situation och tankar. Engagemang är även något som *Astrid* nämner och hon menar att engagemang och delaktighet är två begrepp som är viktiga när det kommer till de vuxnas förhållningssätt gentemot barn och lek.

Lek skapar glädje! Allt blir så mycket lättare och spännande när man har roligt.
(Bettan)

Bettan försöker ta tillvara på alla tillfällen till lek. Lek som glädjeskapare i undervisningen är även något som *Carina* använder sig av för att på så vis göra inläringen roligare. Det ska vara lustfullt och roligt att lära sig, enligt *Annika* som menar att lek skapar engagemang och gör barn intresserade och nyfikna. Vidare menar hon att vår roll som pedagoger är att stödja och handleda barnen, genom att aktivt delta i barnens lek, men även organisera lärandetillfällen med leken som grund.

I leken kan alla delta, oberoende deras förutsättningar. (Annika)

Annika använder sig därför av ett tematiskt arbetssätt och hon menar vidare att det är viktigt med en röd tråd genom hela verksamheten. Den röda tråden är även något som *Berit* tycker är viktigt och använder därför leken på ett medvetet sätt i både inne- och uteundervisning. Framförallt använder hon leken som ett redskap i ämnena svenska och matematik. *Carina* använder också leken framförallt i dessa två ämnen, som ett komplement för att underlätta inläringen och hon menar vidare att leken bidrar till nya infallsvinklar i skolans olika ämnen. Förutom i svensk- och matematikundervisningen så använder sig *Cecilia* av lek som ett redskap för att lära in engelska och de naturvetenskapliga ämnena. Vidare talar hon om att leken kommer in som ett naturligt inslag i idrottsundervisningen.

Birgitta använder sig av lek på olika sätt i den dagliga verksamheten och menar att leken i olika samlingar, under utedagar, i språk och mattelekar utgör en viktig grund. I leken får barnen erfara och uppleva innehållet i undervisningen på ett lekfullt sätt, detta bidrar, enligt *Birgitta* till en ökad förståelse och en djupare kunskap. *Annika* och *Astrid* poängterar också vikten av att ta tillvara på leken i vardagssituationerna, men *Annika* menar även att det är viktigt att ta tillvara på och utgå ifrån barnens egna erfarenhetsvärldar. *Astrid* talar om vikten

av att som pedagog aktivt vara med i leken genom att lyssna, spinna vidare, fråga och utmana och på så vis hjälpa barnen att vidareutveckla leken, samtidigt som barnen själva utvecklas. *Astrid* anser att:

Leken bygger barnen och hjälper dem att bli fullvärdiga individer. (*Astrid*)

Leken används av *Charlotte* som ett sätt att skapa ett intresse hos barnen i de olika ämnena. Hon talar om vikten av att variera undervisningen och hon menar att lek bidrar till att man lättare kan fånga upp barnen och talar vidare om att genom lek i undervisningen skapa föreställningsvärldar hos barnen, där fantasi, rollspel och olika artefakter är några tillvägagångssätt som används. Även *Bettan* använder lek i olika lärandesituationer för att skapa ett intresse och en motivation hos barnen och talar om att:

När man är intresserad och motiverad har man öppnat porten till lärande!
(*Bettan*)

Bettan använder sig av olika artefakter för att förmedla, inspirera och höja spänningen och menar att en undervisning utan lek blir en mycket enformig och formell undervisning och en sådan undervisning är allt för förutsägbar.

5.3 Lek i verksamheten

I de observationer vi har genomfört har lek som pedagogiskt verktyg blivit synligt på ett eller annat vis genom att pedagogerna bland annat använde sig av rörelse, artefakter och fri lek.

Rörelse som pedagogiskt verktyg var något som blev synligt hos både *Annika*, *Astrid*, *Charlotte* och *Cecilia*. I den ringsamling som *Annika* hade med barnen använde hon sig av rörelse för att lära in nya sånger. Detta var en metod som även *Astrid* använde sig av när hon tillsammans med barnen övade in luciasånger. *Cecilia* talar om att rörelse kan stimulera och öka barnens motivation inför kommande uppgift. Detta är något som blev synligt i observationen då hon bland annat använde sig av korta rörelseavbrott, exempelvis under matematiklektionen där varje barn fick ett eget rörelseuppdrag. Rörelse förekom även hos *Charlotte* genom att hon integrerade rörelse i sin högläsningstund. *Charlotte* tror mycket på lekens betydelse och talar om vikten av att använda sig av barnens föreställningsförmåga. Detta blev tydligt genom att barnen på olika vis och genom rörelse fick gestalta innehållet i

sagan. Vi kunde även observera rörelse i de observationer som vi utförde hos *Berit* och *Birgitta*. Båda pedagogerna talar om att man på ett enkelt vis kan göra undervisningen mer lustfylld genom att integrera rörelse och lärande. Rörelse i den bemärkelsen som de talar om blev inte synligt under observationerna. Det som vi kunde se var att rörelsen användes som ett rent rörelsetillfälle och var förlagd som ett inslag mellan olika lärandetillfällen.

När det kommer till användandet av artefakter talar *Carina*, *Cecilia* och *Bettan* om att skapa en nyfikenhet och ett intresse för det som komma skall genom att använda olika artefakter. *Carina* ser artefakter som ett bra redskap för att komplettera och underlätta inläringen. Detta blev under observationen synligt då halva matematiklektionen utgjordes av att barnen fick möjlighet att spela olika former av mattespel, både vanliga spel och spel på datorn. *Cecilia* talar om att bokstavs-inläring kan varieras eller introduceras med hjälp av lek och syftar då framför allt på artefakter. Detta var något som vi kunde se då hon tog hjälp av en artefakt för att förmedla innehållet i svenskundervisningen.

Bettan talar också om artefakter och att hon ofta använder sig av olika artefakter, exempelvis ett kramdjur eller en docka, för att öka barnens intresse och motivation i olika lärandesituationer. Artefakten är för henne ett viktigt hjälpmedel för att nå fram till alla barn. Hon talar vidare om att det är inte bara att ”plocka in” ett kramdjur i situationen, utan du som pedagog måste förhålla dig till artefakten. Vid observationstillfället hos *Bettan* blev hennes förhållningssätt till artefakter synligt i bland annat den skapandestund hon hade tillsammans med barnen, där hon använde sig av ett kramdjur för att förmedla innehåll och tanke med stunden. Under hela observationstillfället hade *Bettan* en kommunikation med kramdjuret. Kramdjuret ställde även frågor till barnen, gav uppmuntran eller bara sa något roligt. Barnen förde många dialoger med kramdjuret även utan *Bettans* hjälp.

Annika talar om vikten av att som pedagog vara aktiv i barnens fria lek och att finnas där som ett stöd för barnen. När det kommer till den fria leken som barnen ägnade sig åt under större delen av observationen inomhus kunde vi inte se att *Annika* var aktiv, förutom de tillfällen då barnen pockade på uppmärksamhet eller när det uppstod konflikter. Även utomhusvistelsen dominerades av den fria leken. Här var *Annika* stundvis aktiv och involverad i leken, utan att för den delen ta över. Hon lekte med barnen efter barnens regler.

Även *Astrid* talar om att det är viktigt att som vuxen vara involverad i barns fria lek. Hon menar att genom vår medverkan hjälper vi barnen att utvecklas. Hennes förhållningssätt till den fria leken blev synlig omgående i observationen. När vi kom satt *Astrid* på golvet mitt bland barn och leksaker och var aktiv i barnens lek genom att hela tiden småprata med barnen. I leken fungerade hon lite som en ”medupptäckare” genom att när barnen ställde frågor kom hon inte med några rätta svar, utan lät barnen fundera över sina upptäckter för att sen spinna vidare på det som barnen kom fram till. När det kommer till den fria leken i skolan fanns det under våra observationer de pedagoger som hade planerat fri lek på schemat, men den bestod mestadels av något som barnen fick ägna sig åt själva. Enda undantaget var *Bettan* som var närvarande i den fria leken genom att hon visade intresse och engagemang för det barnen gjorde.

5.4 Analys

Syftet med studien är att undersöka hur lek används som pedagogiskt verktyg i förskolan och i de tidiga skolåren. Resultatet av vår studie visar att lek förekommer som pedagogiskt verktyg under olika former i de olika verksamheterna, både som organiserade lärandetillfällen och som fri lek. Detta blev synligt både genom pedagogernas svar och i de observationer som vi gjorde.

Pedagogerna talar om att lek kan vara allt från barnens spontana lek till rörelse, spel, rollspel och användandet av olika artefakter. När flertalet av pedagogerna talar om artefakter tolkar vi deras svar som att artefakter utgörs av olika fysiska redskap och det blev tydligt i våra observationer då de flesta av pedagogerna använde sig just av detta. När det kommer till det sociokulturella perspektivet så hanterar människan verkligheten genom att använda sig av olika fysiska och intellektuella redskap. Detta synsätt kan vi endast relatera till *Bettan* när hon talar om artefakter som ett hjälpmedel att förmedla innehåll och tanke med undervisningen.

Carina och *Cecilia* framhåller att de använder lek som pedagogiskt verktyg främst i ämnena svenska och matematik genom att använda sig av olika spel för att stimulera inläringen. Svensk- och matematikundervisning är även något som *Berit* och *Birgitta* talar om och att de då använder sig av lek i form olika språk- och mattelekar. Detta är inget som vi kan styrka med vår observation, eftersom de inte hade den sortens undervisning just då. Den fria leken som blev synlig i observationerna handlar också om mediering. I den fria leken tolkar barnen

verkligheten med hjälp av fysiska och intellektuella redskap. I förskoleverksamheterna dominerade den fria leken till skillnad från skolverksamheten.

Alla pedagoger talar på ett eller annat vis om vikten av ett lustfullt lärande och att de därför använder sig av lek som en metod för att stimulera och motivera barnen. I våra observationer blev detta synligt genom att pedagogerna genom lek lyckades få barnen engagerade och intresserade av innehållet i de lärandesituationer som pedagogerna arrangerade. Pedagogerna framhäver även leken som ett redskap för barnen att bearbeta upplevelser och känslor. Även detta går hand i hand med det sociokulturella perspektivet om att barn genom leken bearbetar verkligheten.

Många av pedagogerna framhåller att i leken utvecklas barnen socialt, motoriskt, emotionellt och intellektuellt. Pedagogernas syn stämmer väl överens med det sociokulturella som betonar lekens betydelse för barns utveckling. Samtliga pedagoger ser leken som en viktig del för barns lärande och utveckling. De ser leken som barns naturliga uttryckssätt och menar att barn lär genom lek och att det därför är viktigt att ta tillvara på leken. Inom det sociokulturella perspektivet talas det om ett situerat lärande, ett lärande som sker ”här och nu” och i samspel med andra. Det är i de gemensamma leksituationerna som det sker ett meningsskapande. Dessa tankar om ett situerat lärande kan vi ställa i relation till *Annika*, *Astrid* och *Birgitta* som talar om vikten av att ta tillvara på leken i vardagssituationerna och menar att leken kan bidra till en ökad förståelse. När det kommer till att lärande sker i samspel med andra så kan vi relatera detta till flertalet av våra pedagoger, exempelvis så talar pedagogerna om samarbete och att som pedagog aktivt delta i barns lek för att spinna vidare på och utmana barnens erfarenhetsvärldar. Vi tolkar detta som att pedagogerna talar om ett lärande som sker inom det som Vygotskij kallar den proximala utvecklingszonen.

5.4.1 Slutsatser

Sammanfattningsvis kan vi dra slutsatsen att pedagogerna ser lek som betydelsefull för barns lärande, samt att lek används av pedagogerna som pedagogiskt verktyg på olika sätt i förskolan och i de tidiga skolan åren. En annan slutsats som vi har kunnat göra vid sammanställning av frågeformulären och observationerna, som egentligen inte har med vårt syfte att göra men ändå är intressant, är att antal verksamma år inte hade någon betydelse för hur de såg på eller använde sig av lek. Dock kunde vi se en skillnad på i vilken omfattning de

använde sig av lek som pedagogiskt verktyg. De pedagoger som använde sig av lek som metod mest var överlag de som hade varit verksamma flest år inom respektive verksamhet.

6 DISKUSSION

Här kommer vi att knyta samman resultat och forskning. Diskussionsdelen är uppdelad i tre rubriker, *Lek och lärande*, *Lek i verksamheten* och *Framtida forskning*. De första två rubrikerna syftar tillbaka på de rubriker som återfinns i resultatdelen och där kommer resultat i relation till den forskning vi har behandlat diskuteras. Under den sista lyfts förslag till framtida forskning.

6.1 Lek och lärande

Det förekommer inga tvivel om att samtliga pedagoger i vår studie är positivt inställda till att använda sig av lek i undervisningen. De talar om att barn lär genom lek och att lek därför är en viktig del i barns lärande. Detta stämmer överens med Lillemyrs tankar om lek och lärande, som menar att lärande och lek kan ske samtidigt. Han talar om att barnet är i leken och att lärande är något som försiggår i leken (Lillemyr 2002). Det talas idag om det livslånga lärandet och att grunden läggs redan under förskoleåren. Det livslånga lärandet är även något som Vygotskij (1981) poängterar när han talar om att barns lärande börjar innan barnen kommer till skolan. Barn har redan en mängd olika erfarenheter och kunskaper med sig i ryggsäcken när de kommer till skolan. Därför framstår det som viktigt att som pedagog lägga ner tid på att ta reda på barns förförståelse för olika saker som de står inför. Barn måste få möjlighet att använda och utveckla sina erfarenheter och kunskaper i skolan, men det är viktigt att aktiviteten i sig relaterar till det som de redan vet och kan.

Vikten av att utgå från barnens erfarenheter för att kunna möta barnen på deras nivå är något som flertalet av pedagogerna i studien talar om på ett eller annat sätt. Att utgå från barnens egna erfarenheter är även något som vi anser är viktigt, eftersom barnen kommer till skolan med olika erfarenheter vilket gör att de har olika förutsättningar att ta till sig undervisningen. Erfarenhetsbaserat lärande talar även Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) om. Genom att utgå från det som redan är känt så blir det lättare för barnen att ta till sig det nya, okända, enligt dem. Ifall de tidiga erfarenheterna byggs på med nya, resulterar det i ett lärande och därför anser författarna att det i princip inte går att skilja lek och lärande åt.

Skolan är idag betydligt mer än bara en kunskapsförmedlare med läroboken som utgångspunkt. Den utgör även en viktig social och kulturell miljö för eleverna och därför anser vi att de sociala dimensionerna i ett klassrum är en viktig del i inlärningsprocessen,

eftersom vi lär oss saker av varandra. Enligt Vygotskij (1981) är lärandet en social interaktion. Hans sociokulturella teori går ut på att barn lär genom att vara i en aktivitet med andra. Vi menar att lek kan vara en sådan aktivitet. Skolans hela verksamhet bygger på att elever har en förmåga att lära och utvecklas. Utifrån studiens resultat kan det konstateras att pedagogerna tycker att lek är viktigt för barns utveckling och lärande. Bland annat så talar flertalet av pedagogerna om att barn i leken bearbetar upplevelser och erfarenheter för att få en förståelse för sin omvärld. Deras uppfattning speglar Vygotskijs tankar och delas med flertalet av forskarna som talar om att leken utgör för barn en arena för bearbetning av erfarenheter och upplevelser av sin omvärld. Enligt Olsson (1997) och Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) skapar barnet i leken en förståelse för och en kunskap om den gemensamma världen genom att bearbeta egna upplevelser samtidigt som de reflekterar över omgivningen och dess reaktion på deras agerande. Detta stämmer även väl överens med det sociokulturella perspektivet.

Pedagogerna talar även om ett lustfullt lärande där lek ingår som en metod för att stimulera och motivera barnen. Det lustfyllda lärandet är även något som forskningen betonar, bland annat så talar Knutsdotter Olofsson (2003) om att barn älskar att lära men att lärandesituationen måste vara lustfylld. Vi håller med Knutsdotter Olofsson, det är bara att utgå från sig själv, känns en uppgift lustfylld så är det lättare att koncentrera sig. Gemensamt för alla ämnen i grundskolan är att de skall förmedla glädje och lust för att vilja fortsätta lära (Skolverket 2011). Vi anser att lärandet inte är något som går att tvinga fram vid en viss tidpunkt eller på en viss plats eftersom det handlar om intresse, nyfikenhet och motivation hos eleverna i fall de tar till sig undervisningen eller inte.

6.2 Lek i verksamheten

Broström (1990) och Knutsdotter Olofsson (2003) talar om vikten av att som pedagog finnas där för att vägleda och stötta barnet och de menar att det är pedagogens roll att se till så att leken utvecklas. I studien framkom det att pedagogerna ser sig själva som handledare när det gäller barns kunskapsutveckling. De talar om vikten av att som pedagog stödja och vägleda barnen, genom att aktivt delta i barnens lek, men även organisera lärandetillfällen med leken som grund. Att i undervisningen utgå från barnens egen verksamhet, leken, bör enligt oss vara det ultimata för att skapa ett lustfullt lärande där barnen är motiverade och engagerade. Broström (1990) förespråkar ett förhållningssätt där pedagogen bör utgå från den leknivå där

barnen befinner sig, för att leken ska kunna utvecklas vidare hos varje enskild individ. Detta är även något som kommer fram i studien, då en av pedagogerna talar om att leken ger förutsättningar till att möta varje individ på dess nivå, vilket i sin tur skapar förutsättningar för barnen att utvecklas i egen takt.

Lillemyr (2002) talar om ett växelspel mellan lekens och lärandets arena. Han betonar lek som en viktig del i skolans innehåll och menar vidare att det finns minst tre skäl till att inkludera lek i verksamheten: lekens egenvärde, barn lär och upplever genom lek, samt att barn utvecklar sociala kompetenser i leken. Lekens ”vara eller inte vara” i skolan beror på pedagogens förhållningssätt, enligt honom. I studien så framkommer det att lek är något som anses vara viktig för barns utveckling och lärande, då både forskning och pedagogerna har lyft detta. Det talas om ett lekpedagogiskt förhållningssätt som innebär att som vuxen aktivt närvara i leken för att på så vis hjälpa barnen att utvecklas i leken. Det handlar även om att som pedagog arrangera för ett lärande genom lek. Detta är något som forskarna Broström (1990), Lindqvist (1995) och Knutsdotter Olofsson (2003) tagit fasta på när de har på olika vis arbetat fram lekpedagogiska metoder.

Förskoleklassen utgör det första stadiet i verkställandet och infriandet av läroplanens syfte, men samtidigt är det en frivillig skolform som står utanför det obligatoriska skolväsendet. När Förskoleklassen infördes som en egen skolform 1998 var det för att minska avståndet mellan förskola och skolan. Tanken med förskoleklassen var att ”bygga broar” mellan förskolans och skolans olika pedagogiska synsätt, enligt Ackesjö (2010b). Hon talar om att förskoleklassen ska utgöra en övergångszon där barnen på ett lekfullt sätt kan ”skolas in” i skolans olika undervisningsformer. I förskoleklassen är tanken att förskolans och skolans pedagogik ska mötas. Lek som pedagogiskt redskap kan enligt oss utgöra en metod för att ”avdramatisera” övergången mellan förskola och skola. När det kommer till pedagogerna i studien så anser samtliga att lek går att använda i all undervisning, oavsett ålder och resultatet visar att lek används som pedagogiskt redskap i olika sammanhang. Forskningen visar på att lek i undervisningen är viktigt och i de aktuella styrdokumenterna finns lek med som en viktig del i barns lärande.

I all undervisning bör det lustfyllda lärandet och leken ingå som ett naturligt inslag eftersom lek ses som en nyckel till lärande. Den centralaste och tydligaste avsikten med förskoleklassverksamheten är att förskolans pedagogik, där lek utgör en viktig del, ska

integreras med skolans. Därför framstår det som önskvärt att finna ett gemensamt pedagogiskt förhållningssätt. Statliga utredningar och forskning som har belysts i denna studie har betonat vikten av att leken integreras i skolverksamheten för barn i de tidiga skolåren. I vår studie har det framkommit att lek används i varierande omfattning som pedagogiskt redskap i de olika verksamheterna. Men lek har i verkligheten inte implicerats i undervisningen i den utsträckning som hade varit önskvärt enligt de rapporter som vi har tagit del av. Att det fortfarande är stora kontraster mellan förskola och skola är något som vi själva har erfarenheter av både genom egna barn och som lärarkandidater. Tyvärr så glöms oftast barnens viktigaste redskap, leken, bort när det kommer till inläring och bearbetning. Skolan behöver öppna dörren till förskolans pedagogik.

I de styrdokument som vi pedagoger har att förhålla oss till betonas leken som en viktig del i barns lärande. Lek ses som en nyckel till lärande när det gäller för barn i förskolan och skolans tidiga år. Eftersom barn har olika inlärningsstilar och förutsättningar att ta till sig undervisningen är det av yttersta vikt att som pedagog ordna verksamheten på ett sådant sätt så att alla elever får möjlighet till lärande. Vi anser att det finns en risk med att inte integrera lek i undervisningen i skolan, eftersom det enligt oss kan bidra till att barn ”tappar” lust och motivation till att lära. Lek är barns naturliga uttryckssätt och genom att använda sig av lek som en pedagogisk metod i undervisningen så ökar förutsättningarna att nå fram till varje individ.

6.3 Framtida forskning

Det lekpedagogiska arbetssättet är ett relativt outforskat område. Vi har i detta arbete undersökt hur pedagoger använder sig av lek som pedagogiskt verktyg. I undersökningen har det framkommit att lek används på olika sätt och att lek kan vara mycket, men att lek som pedagogiskt verktyg framförallt är förknippat med användandet av olika artefakter i undervisningen. En av pedagogerna i vår studie talar om lek kopplat till media. Idag leker barn med hjälp av media. En intressant aspekt att undersöka vore därför den lek som utförs med digitala medier. – Går det med hjälp av media att arbeta med leken utifrån ett lekpedagogiskt perspektiv?

En annan tanke som har dykt upp under arbetets gång och som hade varit intressant att undersöka är hur barn upplever miljön i förskoleklassen i förhållande till pedagogernas syfte med miljön och då med ett fokus på lek.

7 SAMMANFATTNING

Denna uppsats behandlar lek i undervisningen. Syftet med studien är att undersöka hur lek används som pedagogiskt verktyg i förskolan och de tidiga skolåren. Studiens syfte ledde fram till forskningsfrågorna: Hur använder sig pedagoger av leken som pedagogiskt verktyg i de tidiga skolåren? Vilka uppfattningar har pedagoger om lek i undervisningen?

I litteraturdelen bearbetas den forskning som är relevant för syftet. Litteraturdelen behandlar forskares syn på lek och lärande, relationen dem emellan, samt lek som pedagogiskt verktyg. Uppsatsen belyser också integrationen förskola-skola, där förskoleklassen ses som en brobyggare mellan de olika pedagogiska förhållningssätten. Tidigare forskning visar på att lek i undervisningen är viktigt och i de aktuella styrdokumenterna finns lek med som en viktig del i barns lärande.

Undersökningsgruppen består av åtta pedagoger verksamma i förskola, förskoleklass och skolår 1. Den empiriska studien bygger på en kvalitativ metod, där både observationer och frågeformulär används för att få en så bra bild som möjligt över problemområdet. Det insamlade forskningsmaterialet bearbetades och sammanställdes utifrån ett sociokulturellt perspektiv.

I resultat framgår det att samtliga pedagoger anser att lek går att använda i all undervisning, oavsett ålder ser lek. De ser lek som betydelsefullt för barns utveckling och lärande. Bland annat så talar flertalet av pedagogerna om att barn i leken bearbetar upplevelser och erfarenheter för att få en förståelse för sin omvärld. Deras uppfattning delas med flertalet av de forskare som nämns i vår litteraturdel. I resultatet framgår det även att lek förekommer på olika sätt som pedagogiskt verktyg i förskolan och de tidiga skolåren.

Med undersökningen vill vi bidra till att lyfta fram leken som en viktig del i det pedagogiska arbetet i förskola, förskoleklass och skola.

REFERENSER

Ackesjö, H. (2006). *Det är ju ingenting vi bett om...: En studie av en integrationsprocess mellan förskoleklass och skola, med fokus på personal i förändring*. Kalmar: Högskolan i Kalmar.

Ackesjö, H. (2010a). *Förskoleklassen som övergångsform*. I SOU 2010:67. *I rättan tid?: Om ålder och skolstart*: Betänkande. Stockholm: Fritze.

Ackesjö, H. (2010b). *Läraridentiteter i förskoleklass. Berättelser från ett gränsland*. Licentiatstudie. Göteborg: Göteborgs universitet. Hämtad: 2011-11-10, från <http://hdl.handle.net/2007/22357>.

Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö: en kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Broström, S. (1990). *Våra sexåringar: övergången från lek till inläring – ett pedagogiskt utvecklingsarbete*. 1.uppl. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

Claesson, S. (2007). *Spår av teorier i praktiken: några skolexempel*. (2., [utökade] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (2.uppl) Lund: Studentlitteratur.

Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2006). *Lek och läroplan: möten mellan barn och lärare i förskola och skola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Johansson, E. & Pramling Samuelsson, I. (2007). *"Att lära är nästan som att leka": Lek och lärande i förskola och skola*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Knutsdotter Olofsson, B. (1987). *Lek för livet: en litteraturgenomgång av forskning om förskolebarns lek*. Stockholm: HLS.

Knutsdotter Olofsson, B.(2003). *I lekens värld*. (2.uppl) Stockholm: Liber.

Lillemyr, O-F. (2002). *Lek-upplevelse-lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber.

Lindqvist, G. (1995). *Lekens estetik: en didaktisk studie om lek och kultur i förskolan*. Karlstad: Högskolan i Karlstad.

Lindqvist, G. (2002). *Lek i skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Olsson, P. (1997). *6-åringen - från lek till lärande*. Ängelholm: Kommunlitteratur.

Patel, R. & Davidsson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Pramling Samuelsson, I. & Asplund Carlsson, M. (2003). *Det lekande lärande barnet: i en utvecklingspedagogisk teori*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

SOU 1994:45. *Grunden för ett livslångt lärande: en barnmogen skola*: betänkande. Stockholm: Fritze.

Regerings proposition 1995/96:206. (1996) *Vissa skolfrågor m.m.* Hämtad: 2011-11-15, från <http://www.riksdagen.se/webbnav/?nid=37&dokid=GJ03206>.

Skolverket (2001). *Att bygga en ny skolform för 6-åringarna: om integrationen förskoleklass, grundskola och fritidshem*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. ([Ny, rev. utg.]). Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.

Steinsholt, K. (1999). *Lett som en lek?: ulike veivalg inn i leken og representasjonens verden*. (2. oppl.) Trondheim: Tapir.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiske prinsipper inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Vygotskij, L.S. (1981). *Psykologi och dialektik: [en antologi]*. Stockholm: Norstedt.

Welén, T. (2003). *Kunskap kräver lek*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

BILAGA

Frågeformulär

1. Hur många år har du varit verksam som lärare?
2. Hur ser du på lek?
3. Använder du dig av lek i verksamhet? **JA** **NEJ**

Om du svarat ja:

- När använder du dig av lek?
- På vilket vis använder du dig av lek?
- Varför använder du dig av lek?

Om du har svarat nej:

- Varför använder du dig inte av lek?
 - Skulle du vilja använda dig av lek i din verksamhet?
4. Upplever du att lek går att använda som pedagogisktredskap i all undervisning, endast i vissa ämnen eller går det inte alls? Motivera!
 5. Anser du att lek är viktig för barns lärande? Motivera!
 6. Övrigt som du vill ta upp och belysa: